

Jacek Chojnowski
(Uniwersytet Jagielloński)
ORCID: 0009-0004-3190-2223

Genealogia rodziny Kośmiderskich do XIX w.¹

ZARYS TREŚCI: Artykuł jest poświęcony dziejom rodziny Kośmiderskich, żyjącej w okolicach Wąwolnicy przynajmniej od XVII w., a dzisiaj zamieszkującej poza nią okoliczne miejscowości i miasta Lubelszczyzny, jak np. Urzędów. Na podstawie zachowanych źródeł pisanych, przede wszystkim ksiąg metrykalnych oraz zapisek miejskich, zostały zaprezentowane sylwetki przedstawicieli poszczególnych linii rodziny, w szczególności tej zamieszkującej Wąwolnicę, z której wywodzili się wójtowie, burmistrzowie, radni tego miasta oraz proboszcz żółkiewski. Przy charakterystyce danej osoby zwrócono uwagę na takie elementy jak: pochodzenie, zawód i kariera urzędnicza, rodzina, wydarzenia z życia oraz zgromadzony majątek.

SŁOWA KLUCZOWE: Wąwolnica, Urzędów, mieszczanie, wójt, rada miejska, genealogia.

ABSTRACT: The paper is devoted to the history of the Kośmiderski family, who lived in the vicinity of Wąwolnica at least from the 17th century, and today also living in the neighboring towns and villages in the Lublin Region, for example in Urzędów. On the basis of the preserved written sources, first of all Birth, Marriage and Death registers and town records, the profiles of representatives of individual family lines, particularly the one living in Wąwolnica, from which came the heads of communes, mayors, councilors of that town and the parish priest

¹ Niektóre ustalenia zamieszczone w niniejszym artykule prezentowałem w referacie pt. „Genealogia rodziny Kośmiderskich. Szkic prozopograficzny” wygłoszonym na XXIX Ogólnopolskim Zjeździe Historyków Studentów, który odbył się w dn. 20–24.05.2024 r. w Krakowie.

of Żółkiew. When describing a particular person, attention focused on such elements as the background, profession/occupation and clerical career, family, events from his/her life, and amassed fortune.

KEY WORDS: Wąwolnica, Urzędów, townspeople, commune head, town council, genealogy.

Kośmiderscy byli jedną z drobnomieszczańskich rodzin zamieszkujących Wąwolnicę, Urzędów i okoliczne miejscowości w województwie lubelskim (jej przedstawiciele żyją do dziś m.in. w Urzędowie). Obok takich rodzin, jak Ostrowscy, Kempieńscy, Podolscy, Partyccy czy Kozłowscy, zasiadali w Wąwolnicy wielokrotnie na urzędach wójtów czy rajców². Celem pracy jest przedstawienie rezultatów badań nad genealogią rodziny Kośmiderskich, szczególnie linii żyjącej w Wąwolnicy, od momentu pojawienia się jej w źródłach pisanych, czyli od XVII w., aż do XIX stulecia, wraz z opisaniem losów jej poszczególnych członków. Przedmiotem badań będą ich kariery urzędnicze oraz majątek, co stało się możliwe dzięki zachowanej bogatej bazie źródłowej.

Podstawowymi źródłami do niniejszej pracy były księgi metrykalne, które dla parafii wąwolnickiej zachowały się od 1635 r. (chrzty i małżeństwa) i od 1719 r. (zgon)³. Poza nimi fundamentalne znaczenie dla badań miała księga miejska (zwana dalej księgą transakcji), która zawiera zapiski dotyczące transakcji kupna, sprzedaży nieruchomości, testamenty oraz kontrakty propinacyjne⁴. Została założona przez starostę wąwolnickiego Stanisława Małachowskiego, aby mieszczanie nie rejestrowali transakcji na luźnych kartach⁵. Obejmuje lata 1760–1811. Obok księgi z tego okresu zachowały się jeszcze inne zbiory: protokołów zaskarżeń, dekretów magistratu, manifestacji, które dostarczają infor-

² Historii Wąwolnicy dotyczą m.in. prace: *Dzieje Wąwolnicy (do roku 1918)*, red. S. Partycki, Wąwolnica 1992; K. Pisarek-Małyszek, *Wąwolnica w średniowieczu*, Lublin 2007; P. Sygowski, *Żydzi wąwolniccy i ich cmentarz*, Lublin 2018; J. Chojnowski, Najstarsze akta sądowe Wąwolnicy (1476–1500) jako źródło do badań genealogicznych, praca licencjacka napisana w Instytucie Historii Uniwersytetu Jagiellońskiego pod kierunkiem prof. UJ dr. hab. Marcina Starzyńskiego.

³ Najstarsze metryki wąwolnickie do 1825 r., podobnie jak i innych lubelskich miejscowości, są dostępne on-line za pośrednictwem wyszukiwarki: <https://ksiegimetrykalne.pl>. Dla lat późniejszych do poszukiwań posłużyły mi: <https://registry.lubgens.eu> oraz <https://szukajwarchiwach.gov.pl>.

⁴ Archiwum Państwowe w Lublinie (dalej: APL), Akta miasta Wąwolnicy (dalej: AmW), sygn. 3.

⁵ Ibidem, s. 1.

macji o życiu codziennym mieszkańców miasta, w tym także badanej rodziny Kośmiderskich⁶.

Dla Wąwolnicy zachował się także najstarszy jej plan z 1820 r.⁷ Został narysowany przez geometrę Jana Kierłowicza i przedstawia miasto wraz z naniesionymi na nim domostwami, stodołami, budynkami miejskimi oraz gruntami. Wszystkie z nich zostały ponumerowane. Numery te odpowiadają z kolei innemu źródłu, również autorstwa Kierłowicza, czyli Regestrowi z 1821 r.⁸, w którym pod każdym numerem został wymieniony właściciel danej nieruchomości wraz z powierzchnią działki w miarach nowopolskich. Oba te przekazy są niezwykle pomocne, gdyż przedstawiają socjotopografię Wąwolnicy w 1820/1821 r. Ponadto przy wykorzystaniu księgi transakcji możliwe jest prześledzenie, do kogo należały te same grunty od 1760 r.⁹



Il. 1. Fragment planu miasta Wąwolnicy autorstwa Jana Kierłowicza z 1820 r. z zaznaczonymi czerwoną ramką działkami Sylwestra Kośmiderskiego i czarną Piotra Kośmiderskiego (źródło: APL)

⁶ APL, AmW, sygn. 4–21.

⁷ APL, Zbiór planów różnych urzędów (dalej: Zbiór planów), sygn. 438.

⁸ Archiwum Główne Akt Dawnych (dalej: AGAD), Komisja Rządowa Spraw Wewnętrznych (dalej: KRSW), sygn. 4109, s. 159–175.

⁹ Ujęcie socjotopografii rynku Wąwolnicy zob. J. Chojnowski, *Mieszkańcy wąwolnickiego Rynku w latach 1760–1821. Rekonstrukcja stosunków własnościowych*, praca niepublikowana.

Nazwisko Kośmiderski jest najpewniej pochodzenia niemieckiego i ma oznaczać człowieka roztrzępanego, roztargnionego. Jego najstarsza zapisana lekcja brzmiała *Koschmieder*. W XV w. uległa spolszczeniu na Coszmyder i w ostateczności na Kośmider¹⁰.

Pierwszą osobą posługującą się tym nazwiskiem w rejonie Wąwolnicy był Maciej Kośmider (zob. tablica I), który z małżeństwa z Ewą N.N. w latach 1650–1669 doczekał się przynajmniej siedmiorga dzieci: Zofii (chrzest 28 IV 1650)¹¹, Katarzyny (chrzest 24 IV 1656)¹², Marianny (chrzest 26 XI 1658)¹³, Szymona (chrzest 11 XI 1661)¹⁴, Jana (chrzest 11 XI 1661)¹⁵, Stanisława (chrzest 8 VI 1665)¹⁶ oraz Jadwigi (chrzest 27 IX 1669)¹⁷. Zamieszkiwali oni bliskie Wąwolnicy wsie – Charz oraz Mareczki. Prawdopodobnie synami Jana Kośmidra byli Andrzej (chrzest XI 1699, zmarł 16 II 1737)¹⁸ oraz Błażej (chrzest 31 I 1703, zmarł 9 I 1790)¹⁹. Pierwszy z synów stanie się protoplastą linii Kośmiderskich zamieszkującej okolice Wąwolnicy. Natomiast Błażej da początek linii, która osiedli się w samym mieście i w linii męskiej przetrwa do końca XIX w. Wywodzić się z niej będzie dwóch wójtów wąwolnickich, proboszcz parafii żółkiewskiej²⁰ oraz ostatni burmistrz Wąwolnicy.

1. Linia podwąwolnicka

O potomkach Andrzeja, syna Macieja, w okresie nowożytnym niestety nie wiemy zbyt wiele, poza informacjami, jakich dostarczają księgi metrykalne. Za-

¹⁰ *Słownik staropolskich nazw osobowych*, t. 3 (Kl–M), red. W. Taszycki, Wrocław 1971–1973, s. 107; *Antroponimia Polski od XVI do XVIII wieku*, t. 2, red. A. Cieślakowa, Kraków 2009; E. Kuśmiderska, *Historia rodu Kuśmiderskich*, „Głos Ziemi Urzędowskiej” 2019, s. 117.

¹¹ Parafia Rzymskokatolicka pw. św. Wojciecha w Wąwolnicy (dalej: PRWW), Liber Baptisatorum 1635–1660 (dalej: LB I), akt 4, s. 242.

¹² Ibidem, akt 69, s. 303.

¹³ Ibidem, akt 82, s. 304.

¹⁴ PRWW, Liber Baptisatorum 1660–1704 (dalej: LB II), akt 46, s. 7.

¹⁵ Ibidem.

¹⁶ Ibidem, akt 34, s. 39.

¹⁷ Ibidem, akt 71, s. 90.

¹⁸ Ibidem, akt 94, s. 362; PRWW, Liber Mortuorum 1719–1768 (dalej: LMo I), akt, 19, s. 77.

¹⁹ PRWW, LB II, akt 19, s. 389; PRWW, Liber Mortuorum 1768–1797 (dalej: LMo II), akt 4, s. 104.

²⁰ Żółkiewka-Osada – osada położona jest w dzisiejszym województwie lubelskim, w powiecie krasnostawskim, w gminie Żółkiewka.

mieszkiwali oni okoliczne wsie niedaleko Wąwolnicy – Bartłomiejowice, Marczki, Zawada, Rogalów. Mimo to, w tych miejscowościach nie występują żadni Kośmidrowie w tabelach likwidacyjnych z II połowy XIX w., przez co nie można niczego dowiedzieć się o ich własności ziemskiej. W źródłach metrykalnych występują jako Kośmidrowie.

1.1. Andrzej Kośmiderski

Andrzej urodził się w Drzewcach, a zmarł w Rogalowie jako *faber maritus*. Żonaty był z Katarzyną N.N. Mieli razem trójkę dzieci: Jadwigę (chrzest 15 X 1732)²¹, Szymona (chrzest 29 X 1734)²² i Mariannę (chrzest 10 IX 1737)²³. Wszystkie urodziły się w Rogalowie.

1.2. Szymon Kośmiderski

Szymon 14 I 1759 r. ożenił się z Ewą Boruszką²⁴. Dzieci rodziły się w różnych miejscowościach (Bartłomiejowice, Zawada, Marczki), więc zapewne małżonkowie często zmieniali miejsce zamieszkania. Doczekali się ośmiorga potomstwa: Agnieszki (chrzest 1 I 1760)²⁵, Rozalii (chrzest 3 IX 1762)²⁶, Sebastiana (chrzest 15 I 1765)²⁷, Wojciecha (chrzest 20 IV 1771)²⁸, Marianny (chrzest 21 II 1774)²⁹, Benedykta (chrzest 31 III 1776)³⁰, Urszuli (chrzest 20 X 1778)³¹ i Małgorzaty (chrzest 1 VII 1781)³².

²¹ PRWW, Liber Baptisatorum 1705–1750 (dalej: LB III), akt 86, s. 214.

²² Ibidem, akt 98, s. 224.

²³ Ibidem, akt 43, s. 246.

²⁴ PRWW, Liber Matrimoniorum 1696–1778 (dalej: LM II), akt 1, s. 195.

²⁵ PRWW, Liber Baptisatorum 1751–1798 (dalej: LB IV), akt 1, s. 88.

²⁶ Ibidem, akt 67, s. 108.

²⁷ Ibidem, akt 9, s. 126.

²⁸ Ibidem, akt 26, s. 173.

²⁹ Ibidem, akt 23, s. 193.

³⁰ Ibidem, akt 26, s. 208.

³¹ Ibidem, akt 102, s. 235.

³² Ibidem, akt 69, s. 257.

1.3. Wojciech Kośmiderski

Wojciech od 7 III 1791 r. prawdopodobnie był żonaty z Agnieszką Litwin³³ i podobnie jak ojciec mieszkał w Mareczkach³⁴. Ich dziećmi były: Urszula (chrzest 22 X 1792)³⁵, Wiktoria (chrzest 1798)³⁶ oraz kolejna Urszula (chrzest 1801)³⁷. Jego synem był także Szczepan Koszmider (ur. ok. 1796, zm. 23 IV 1856)³⁸, który od 25 II 1821 r. był żonaty z wdową Jadwigą Kuczabą z domu Woś³⁹. Ci ostatni byli gospodarzami rolnymi zamieszkałymi w Bartłomiejowicach. Mieli ośmioro dzieci: Franciszkę (ur. 3 IX 1826, zm. 10 VIII 1882)⁴⁰, Stanisława (ur. 27 IV 1829)⁴¹, Magdalenę (ur. 7 VII 1831)⁴², Katarzynę (ur. 10 VII 1833)⁴³, Małgorzatę (ur. 9 VII 1835)⁴⁴, Antoniego (ur. 11 VI 1839, zm. 7 IV 1847)⁴⁵, Franciszkę (ur. 1 VIII 1841, zm. 25 XII 1841)⁴⁶ i Mikołaja (ur. 5 XII 1843, zm. 19 IV 1916)⁴⁷. W XX w. żyli jeszcze potomkowie Franciszka, Stanisława oraz Mikołaja.

2. Linia wąwolnicka

Zdecydowanie więcej można powiedzieć z kolei o samym Błażeju Kośmiderskim i założonej przez niego linii (zob. tablica II). W latach 1761–1765, 1771 sprawował urząd wójta Wąwolnicy, a w latach 1765–1766, 1775, 1777, 1788 był człon-

³³ W parafialnych księgach metrykalnych w tym samym czasie występuje małżeństwo Wojciecha Kośmiderskiego oraz Agnieszki, która raz nosi nazwisko Kruk, a raz Litwin, <https://registry.lubgens.eu> [dostęp: 20.10.2024].

³⁴ PRWW, Liber Matrimoniorum 1779–1797 (dalej: LM III), akt 14, s. 38.

³⁵ PRWW, LB IV, akt 113, s. 363.

³⁶ <https://lubgens.eu> [dostęp: 26.08.2024].

³⁷ Ibidem.

³⁸ APL, Akta stanu cywilnego Parafii Rzymskokatolickiej w Wąwolnicy (dalej: ASCW), Księgi wtóropisowe urodzeń, małżeństw i zgonów (duplikaty) (dalej: Duplikaty), sygn. 73, akt 111, s. 129.

³⁹ APL, ASCW, Akta Cywilne (dalej: AC), sygn. 22, akt 28, s. 15–16. W aktach urodzeń swoich dzieci występuje pod różnymi imionami jako Jadwiga, Katarzyna i Małgorzata.

⁴⁰ APL, ASCW, Duplikaty, sygn. 43, akt 132, s. 44; ibidem, sygn. 99, akt 127, s. 178.

⁴¹ Ibidem, sygn. 46, akt 43, s. 15.

⁴² Ibidem, sygn. 48, akt 75, s. 25.

⁴³ Ibidem, sygn. 50, akt 110, s. 37.

⁴⁴ Ibidem, sygn. 52, akt 101, s. 34.

⁴⁵ Ibidem, sygn. 56, akt 80, s. 27; ibidem, sygn. 64, akt 99, s. 157.

⁴⁶ Ibidem, sygn. 58, akt 84, s. 28; ibidem, akt 169, s. 161.

⁴⁷ Ibidem, sygn. 60, akt 231, s. 98; ibidem, sygn. 150, akt 60, s. 186.

kiem rady miejskiej⁴⁸. Te urzędy, a być może jeszcze urząd ławnika, pełnił przed 1760 r., gdyż najczęściej to był pierwszy stopień kariery urzędniczej.

2.1. Błażej Kośmiderski

Błażej był właścicielem kilku gruntów w mieście⁴⁹. W jego posiadaniu znajdowała się m.in. parcela rynkowa, ciągnąca się od Rynku na północy do ulicy idącej do Świniego Dołu na południu (zob. il. 1)⁵⁰. Analizując zapiski z księgi transakcji oraz porównując omawiane grunty z tymi nakreślonymi na planie Kierłowicza, można wskazać, że parcelą rynkową jest ta oznaczona numerem 111 u geometry. Pierwszym znanym jej właścicielem był Błażej, a później jego potomkowie. Ponadto z księgi transakcji wynika, że na południu tej parceli przy drodze znajdowały się pasieki oraz ulowniki. Według źródeł pisanych jedynie rodzina Kośmiderskich posiadała w Wąwolnicy ule i czerpała zyski z pszczelarstwa.

O nieruchomościach Błażeja wiadomo także z zachowanych testamentów: Jadwigi, jego małżonki z 20 X 1771 r.⁵¹ oraz jego samego z 28 II 1787 r.⁵² Błażejowa Kośmidrowa, będąc chora, sporządziła ostatnią wolę, w której spadkobiercami uczyniła swych dwóch synów – starszego Wincentego oraz młodszego Piotra. Pierwszy z nich otrzymał stodołę Wnukowską i szopę wraz z drogą przy między Pawła Wojtuźnego (był on właścicielem działki numer 112 na planie)⁵³. Ponadto przydzieliła mu znajdujący się obok plac rynkowy, zwany Wnukowskim, z ulownikiem (posesja numer 111)⁵⁴ oraz płusę w Nowinach. Młodszy Piotr z kolei otrzymał domostwo przy ulicy Kościelnej (posesja numer 24)⁵⁵ i polecenie, by za tę nieruchomość zapłacił 100 zł pol. swojemu bratu, który zrzekłby się wszelkich roszczeń do gruntu. Dostał także stodołę Pierogowską z chlewem przy gościńcu kazimierskim oraz płusę w gościńcu lubelskim. Natomiast Błażej przekazał Wincentemu dział w gościńcu kurowskim, wydzielony z półłanka

⁴⁸ J. Chojnowski, *Mieszkańcy wąwolnickiego Rynku*.

⁴⁹ APL, AmW, sygn. 3, s. 7–8, 12, 36–37, 55, 79–80, 111, 113–114, 116–117, 130–131, 147–148, 168–169, 173, 180–181, 186–187, 210, 238–239, 271, 321–322, 344, 364, 380–381, 427–428, 604–606, 1042–1046.

⁵⁰ Świni Dół – nazwa jednego z wąwozów, obecnie w pobliżu przebiega ulica Kębelska.

⁵¹ APL, AmW, sygn. 3, s. 1039–1042.

⁵² *Ibidem*, s. 1042–1046.

⁵³ J. Chojnowski, *Mieszkańcy wąwolnickiego Rynku*; APL, *Zbiór planów*, sygn. 438.

⁵⁴ APL, *Zbiór planów*, sygn. 438.

⁵⁵ *Ibidem*.

Kabatowskiego, ogród przy gościńcu kazimierskim oraz dział w dużym błoniu. Młodszy Piotr otrzymał ogród zwany Krzywińszczyzną przy gościńcu lubelskim, bydło z obory, ciołka, sprzęty gospodarskie; gruntem zwanym poprzącą bracia mieli się podzielić.

Błażej zmarł w 1790 r. Od 26 I 1728 r. był żonaty z Jadwigą Kamieńszczanką⁵⁶. Doczekał się z nią ośmiorga dzieci: Placyda (chrzest 6 X 1732)⁵⁷, Marianny (chrzest 14 III 1734)⁵⁸, Marianny (chrzest 12 VIII 1737)⁵⁹, Jacka (chrzest 20 VIII 1740, zmarł 1793?)⁶⁰, proboszcza parafii żółkiewskiej, Wincentego (chrzest 8 I 1744, zmarł 24 XII 1828)⁶¹, wójta wąwolnickiego, Andrzeja (chrzest 22 XI 1746)⁶², Piotra (chrzest 26 XI 1747, zmarł po 1821)⁶³ oraz Wojciecha (chrzest 24 IV 1751)⁶⁴.

2.2. Jacek Kośmiderski

Najstarszym synem Błażeja, który dożył wieku dorosłego, był Jacek Kośmiderski, pierwszy proboszcz świeżo erygowanego w 1786 r. kościoła pw. św. Wawrzyńca. Świadectwem sprawowania przez niego tej funkcji jest zachowana malowana inskrypcja w zakrystii zachodniej, upamiętniająca wizytę króla Stanisława Augusta Poniatowskiego:

R.P. 1787 Dnia 6 czerwca

STANISŁAW AUGUST Krol Polski z Domu Poniatowski

powracając z Kaniowa przez Żółkiewkę na Krakow do stolicy swojej

Warszawy stanął na spoczynek nocny w zamku wolki Żółkiewskiej u Ć.W.

Tomasza Stamerowskiego Starosty Krasnostawskiego. Dziedzica dobr Żółkiewskich y Fundatora Kościoła tego, wktom kościele nazajutrz słuchał nabożnie klęcząc

⁵⁶ PRWW, LM II, akt 6, s. 92.

⁵⁷ PRWW, LB III, akt 81, s. 214.

⁵⁸ Ibidem, akt 26, s. 225.

⁵⁹ Ibidem, akt 42, s. 246.

⁶⁰ Ibidem, akt 54, s. 268.

⁶¹ Ibidem, akt 23, s. 291; APL, ASCW, Duplikaty, sygn. 32, akt 96, s. 35.

⁶² PRWW, LB III, akt 71, s. 307.

⁶³ Ibidem, akt 96, s. 315.

⁶⁴ PRWW, LB IV, akt 50, s. 6.

Mszy Ś: przez X. ĩacka Kośmiderskiego Plebana tego mieysca mianey o godzinie 7. zrana Tenże Nayiaśniejszy Pan, a po Tey ruszył ku Kraśnikowi⁶⁵.

Prawdopodobnie Jacek zmarł na początku 1793 r., ponieważ w wąwolnickiej księdze transakcji Wincenty został określony jako sukcesor po swoim zmarłym bracie, proboszczu żółkiewskim⁶⁶.

2.3. Wincenty Kośmiderski

Kolejnym synem Błażeja był Wincenty, który, podobnie jak ojciec, sprawował urząd wójta w latach 1785–1786, 1789–1794 i wchodził w skład rady miejskiej w latach 1784, 1807–1808, 1810–1811⁶⁷. Wedle zapisów księgi transakcji był właścicielem kilku działek⁶⁸, jednakże w zachowanych źródłach został uwieczniony w negatywnym świetle jako awanturник, mający skłonności do podejrzanych interesów. Do napięć często dochodziło między nim a jego młodszym bratem Piotrem. Konflikt przybrał na sile na przełomie lutego i marca 1798 r., kiedy pijany Piotr naszedł dom Wincentego, szarpał się z nim i wybił mu okno⁶⁹. W niniejszej sprawie wypowiedział się Grzegorz Lipczyński, jeden ze świadków:

Piotr Kośmiderski przyszedł pijany w nocy około godziny 10tej dnia 29 lutego r[oku] b[ie]żącego], gdzie już wszyscy spać położyli się, jedyna tylko dziewczka [...] nie wiedząc, kto kołoczce, otworzyła, uszedłszy stanął nad Wincentym i zaraz zaczął mówić: „Oddaj, co moje”, a potem porwał się na Wincentego i na nim koszulę podarł, wypchnięty za drzwi, poszedł i okno wybił⁷⁰.

⁶⁵ A. Wac-Włodarczyk, *250 lat od erygowania kościoła pw. Świętego Wawrzyńca w Żółkiewce*, Żółkiewka 2020, s. 97–98.

⁶⁶ APL, AmW, sygn. 3, s. 1844.

⁶⁷ J. Chojnowski, *Mieszkańcy wąwolnickiego Rynku*.

⁶⁸ APL, AmW, sygn. 3, s. 136–137, 149–151, 168–169, 173, 186–187, 237, 344, 407–409, 413–414, 420–421, 427–428, 529–530, 708–709, 717–718, 768, 770, 792–793, 809, 856–857; ibidem, sygn. 7, s. 29, ibidem, sygn. 11, s. 26; ibidem, sygn. 14, brak paginacji.

⁶⁹ Ibidem, sygn. 7, s. 21–22; ibidem, sygn. 14, brak paginacji.

⁷⁰ Ibidem, sygn. 14, brak paginacji.

Wedle zachowanego protokołu sesji magistratu wiadomo, że niesnaski między braćmi były spowodowane pretensjami Piotra do ulownika, który rodzice przekazali Wincentemu. Z tego powodu zdaniem innych świadków bracia „wadzili się za łby” podczas nabożeństwa albo Piotr groził, że postrzeli Wincentego. Ponadto mieli ze sobą nieuregulowane kwestie finansowe, gdyż Piotr nie oddał bratu pieniędzy za pokrycie swojej połowy kosztów pogrzebu rodziców, a także pożyczonych sum na wykupienie łąki od księdza Emeryka. W sumie wyniosło to 183 zł 15 gr.⁷¹ Magistrat nakazał Piotrowi zapłacenie tej kwoty, a „za najście, kilkakrotne pobicie, okna stłuczenie, zadanie złodziejstwa bratu swemu rodzonemu starszemu, zasiadł w więzieniu na niedziel 4”⁷². Wydał także pouczenie, że „gdy więcej pijaństwo pełnić będzie, z którego wszystko złe pochodzi, na rok lub więcej do więzienia odesłanym będzie”⁷³.

Wincenty nie miał także dobrych relacji z pozostałymi mieszkańcami Wąwolnicy. W 1795 r. Romuald Kempieński skarżył się, że Benedykt Korpysa wyprzedził go w zakupie gruntu, a Wincenty powążył się przyjmować transakcję w swoim domu, sprowadziwszy sobie rajców, a nie w domu wójtowskim⁷⁴. W kolejnym roku inni mieszczanie – Antoni Drążkiewicz i kołodziej Antoni Majewski – oskarżyli Kośmiderskiego o kalumnię względem ich żon, gdyż nie chciał przyznać im racji. Skonfliktowane strony pogodziły się⁷⁵.

W 1797 r. toczył się proces sądowy między Wincentym a teściem jego brata Piotra – Janem Kempieńskim, pisarzem miejskim w Wąwolnicy. Kośmiderski dopuścił się grabieży publicznej różnych sukien, futer ze skrzynką, wszedł na posesję z zasiewami, a także uciskał i umartwiał chorą żonę z pięciorgiem małych dzieci. Magistrat wyznaczył Wincentemu karę czterech niedziel przebywania w więzy⁷⁶.

W 1798 r. bracia Kośmiderscy zostali pozwani przez Mikołaja Łuszczyńskiego i całe pospólstwo o zuchwalstwo i nieprawne posiadanie półłanka Wojciechowskiego, na który składały się dwie płusy i poprzyca z łąką, które należały do ogólu miasta. Bracia czerpali z nich korzyści przez 16 lat, dlatego zobowiązano ich do zapłaty 160 zł pol.⁷⁷

⁷¹ Ibidem.

⁷² Ibidem.

⁷³ Ibidem.

⁷⁴ Ibidem, sygn. 4, s. 39–41.

⁷⁵ Ibidem, s. 65–66, 78.

⁷⁶ Ibidem, s. 88; ibidem, sygn. 5, s. 4–5, 30–34; ibidem, sygn. 7, s. 45–48.

⁷⁷ Ibidem, sygn. 5, s. 59–60; ibidem, sygn. 7, s. 29.

Jednak najbardziej kontrowersyjnym procesem sądowym związanym z Wincentym była sprawa z niejaką Brygidą Petersową, która toczyła się w latach 1805–1809⁷⁸. Konflikt dotyczył pewnego gruntu, który, zdaniem kobiety, rodzina Kośmiderskich przed trzydziestu laty bezprawnie odebrała jej siostrze Jadwidze, fałszując dokumenty. Zachowane akta procesowe umożliwiają odtworzenie całej sytuacji.

W 1775 r. zmarł Michał Kiebosz, który pozostawił po sobie trzy córki: Jadwigę Jaroszyńską, Katarzynę Zielińską oraz Brygidę Petersową. Pierwsza z nich, potrzebując pieniędzy na opłacenie pogrzebu ojca, zdecydowała się zastawić grunt Błażejowi i Wincentemu Kośmiderskim, którzy byli jej sąsiadami. Grunt zwany „za kościółkiem kębelskim” składał się z 64 zagonów gruntu ornego oraz lasu. Niestety nie można go zlokalizować na planie Kierłowicza; prawdopodobnie jest poza jego obszarem.

Kośmiderscy zaproponowali Jadwidze 15 zł pol., na które ta przystała, jednak nie miała w jaki sposób ich oddać. Kobieta postanowiła opuścić miasto i nie mając środków do życia, „wywoziła na samociążkach, to jest na dwóch kółkach, wsadziwszy dziecię sama ciągnęła”⁷⁹. Podążyli za nią Kośmiderscy, którzy zatrzymali Jadwigę i martwili słowami: „że Cię nie puścimy, oddaj nam pieniądze, któreś wzięła, a weź sobie grunt, my go nie chcemy zastawem tylko dziedzictwem”⁸⁰. Kośmiderscy zmusili Jadwigę do podpisania fałszywej transakcji, wedle której kobieta miała sprzedać wspomniany grunt za 30 zł pol., mimo że takich pieniędzy nie dostała. Uczyniła to pod groźbą wtrącenia jej do więzienia przez Kośmiderskich. Po tym zdarzeniu chodziła po sąsiadach i żaliła się im na swój los. Dzięki zeznaniom trzech świadków, którzy występowali w tej sprawie, wiadomo, jak to wyglądało. Szczególnie istotne jest zeznanie Macieja Niżnickiego, który podniósł, że:

[ad. 1] Przyszła do domu mego Jadwiga i płakała, żaląc się, mówiąc, że jej tak powiedzieli: „albo pieniądze oddaj wzięte albo zapisz ten grunt |– tak mi mówili –| i do izdebki mnie wsadzić chcieli, żeby [...] zapisać wieczyscie”.

⁷⁸ Ibidem, sygn. 12, s. 91; ibidem, sygn. 20.

⁷⁹ Ibidem, sygn. 20, k. 4.

⁸⁰ Ibidem, sygn. 3, s. 173.

[ad. 2] Czy na zastaw brała |- albo -| pieniądze albo nic nie wiem. To mi także powiedziała, że wójt ojciec Wincentego Kośmiderskiego laską ją bić chciał w tym to interesie i płakała⁸¹.

Sprawa wywołała poruszenie, gdyż inni urzędnicy nie chcieli takowego „przyniewolonego” zapisu przyjmować. Dopiero po 30 latach powrócono do kwestii zabranego gruntu, kiedy jedyna żyjąca siostra, Brygida, domagała się nie tylko oddania jej ziemi, ale także zadośćuczynienia w postaci zwrócenia kosztów prawnych i równowartości zysku ze sprzedaży zboża, jakie Kośmiderscy uzyskiwali przez 29 lat (ponadto las został wycięty).

Petersowa, uważając się za jedyną spadkobierczynię siostry, uważała, że zapiska w księdze transakcji została sfałszowana. W jej prawym dolnym rogu narysowano nietypowy krzyżyk, który nie przypomina typowego „iksa” służącego do podpisywania się przez osoby niepiśmienne. Według Brygidy była to karawelia, której Jadwiga nie byłaby w stanie narysować, gdyż nie umiała nawet utrzymać pióra w ręce. Petersowa zeznała, że

we wszystkich aktach szukając, nigdzie nie znajdzie się, którą to karawelię na znak przymuszonego zapisu pisarz miejski przysięgły musiał uczynić, czyli też strona to jest Wincenty Kośmiderski będąc po razy kilka wójtem, nieprawny, przymuszony zapis kazał takową karawelią umocnić⁸².

Z kolejnych akt sprawy wynika, że w rzeczywistości rodzina Kieboszów była w posiadaniu znacznie większego gruntu – 96 zagonów ziemi, ale sfałszowany dokument opiewa na mniejszą powierzchnię, ponieważ „wstydzono się tak znacznego gruntu za tak małą kwotę zł pol. 15 nabycia”⁸³.

Brygida miała trudności w procesowaniu się z Wincentym Kośmiderskim. Po pierwsze mieszkała w Siennicy⁸⁴, miejscowości oddalonej od Wąwolnicy o ok. 100 km, przez co koszty podróży były zbyt duże. Po drugie w dokumentach żaliła się na swoje ubóstwo oraz podeszły wiek. Dlatego też swoim plenipotentem uczyniła wąwolnickiego pisarza miejskiego Jana Kempnińskiego, którego konflikt

⁸¹ Ibidem, sygn. 20, k. 2–2v.

⁸² Ibidem, k. 22.

⁸³ Ibidem, k. 23v, 29v, 35v.

⁸⁴ Siennica – wieś w Polsce położona w dzisiejszym województwie mazowieckim, w powiecie nowodworskim, w gminie Nasielsk.

z Wincentym został wyżej opisany. Ponadto Petersowa obawiała się Kośmiderskiego. Mówiła, że to „człowiek jest przewrotny, krętać zły, cudzej krzywdy bardzo chciwy, ja sama boję się z nim kończyć”⁸⁵.

W lipcu 1808 r. wspomniano, że wedle dekretu magistratu Wincenty miał nakazane oddać grunt i zapłacić koszty prawne, ale sprawa toczyła się jeszcze w kolejnym roku, więc zapewne Brygida nie odzyskała ziemi.

Okazuje się, że nie był to jednostkowy przypadek fałszowania transakcji. W 1807 r. Mikołaj Dobraczyński oskarżył Wincentego i domagał się unieważnienia zapisu, w którym przywłaszczył sobie łąkę z poprzycą i używał tego gruntu od 1796 r. bez opłacania podatków⁸⁶.

W 1806 r. Wincenty skonfliktował się także z Wojciechem Nowakowiczem, obywatelem z Kurowa, któremu zabrał 33 fur drewna i sprzedał. Pokrzywdzony domagał się zadośćuczynienia w wysokości 2360 zł⁸⁷.

W latach 1812–1814 Wąwolnica doświadczyła przemarszów wojsk saskich oraz rosyjskich, które dokonały w mieście samowolnych zaborów zwierząt i sprzętów gospodarczych. Z zachowanej listy pokrzywdzonych mieszkańców wiadomo, że wojska saskie Wincentemu zabrały wóz o wartości 18 zł, rosyjskie zaś jednego konia szacowanego na 72 zł i trzy wozy bose kute każdy po 16 zł⁸⁸.

Wincenty miał trzy żony. Pierwszą była od 7 II 1773 r. Dorota Podolska, z którą nie doczekał się potomstwa⁸⁹. 10 II 1782 r. poślubił Annę Ruszkiewiczową⁹⁰, która urodziła Wincentemu córkę Teresę (chrzest 29 X 1784)⁹¹ oraz syna Sylwestra (chrzest 26 IX 1786, zmarł V 1869)⁹². Ostatnią małżonką była poślubiona w 1801 r. Antonina Wierzbicka⁹³. Z nią miał córkę Franciszkę (ur. 29 V 1815)⁹⁴.

⁸⁵ APL, AmW, sygn. 20, k. 44v.

⁸⁶ Ibidem, sygn. 12, s. 165.

⁸⁷ Ibidem, s. 121–122, 131, 133, 135, 137, 139–140.

⁸⁸ AGAD, KRSW, sygn. 4109, s. 67–68, 71–72. W przypadku wykazu zaborów dokonanych przez wojska rosyjskie w liście mieszkańców został wymieniony, zapewne przez pomyłkę, Walenty Kośmiderski.

⁸⁹ PRWW, LM II, akt 9, s. 236.

⁹⁰ PRWW, LM III, akt 9, s. 11.

⁹¹ PRWW, LB IV, akt 116, s. 290.

⁹² PRWW, LB IV, akt 118, s. 314; APL, ASCW, Duplikaty, sygn. 86, akt 60, s. 126.

⁹³ <https://registry.lubgens.eu> [dostęp: 25.08.2024].

⁹⁴ PRWW, ASCW, AC, sygn. 3, akt 75, s. 26–27.

2.4. Sylwester Koźmiderski

Jedynym synem Wincentego był Sylwester Koźmiderski. Mimo jego długiego, bo prawie 90-letniego życia, mało o nim wiadomo. Po raz pierwszy wymieniony jest w źródłach w 1800 r., kiedy sąsiad Franciszek Mondziowski złapał 14-letniego Sylwestra za głowę, „o ziemię uderzył i kijem wyciął i włosów z głowy narwał”⁹⁵. Zapewne doszło do jakiegoś nastoletniego wybryku. Później, w 1806 r., Wincenty został oskarżony o „nieprzyzwoite zajechanie do lasu przez syna Sylwestra [...] i zabrania dwóch kłoców drewna, gotowych, suchych, wartości 4 zł reńskich, sprzedanych w cegielni kurowskiej”⁹⁶. W 1810 r. wraz z żoną Marianną Sylwester za 100 zł zakupił półpłusek w pobliżu Kabatowskiego dołu od Wojciecha Moszyńskiego⁹⁷. Z zawodu był młynarzem, o czym wiadomo z metryk chrztów jego dzieci.

Sylwester został wymieniony w rejestrze Kierłowicza z 1821 r. jako właściciel siedmiu gruntów, z których sześć zostało naniesionych na plan (il. 1)⁹⁸. Wszystkie były łącznej powierzchni 3 mórg 94 prętów 80 stóp⁹⁹, czyli w przybliżeniu 1,86 ha. Wśród nich wyliczona została parcela rynkowa nr 111 z ulownikiem, którą posiadał już ojciec i dziadek Sylwestra. Ponadto miał dwie parcele na Zarzeczcu, jedną przy drodze zmierzającej do Kębła, jedną przy gościńcu kazimierskim oraz jedną przy stawie¹⁰⁰. Powierzchnia jego gruntów zwiększyła się znacząco w późniejszych latach. Według tabel likwidacyjnych z 1870 r. posiadał 20 mórg 20 prętów, czyli ok. 11,24 ha¹⁰¹.

W zestawieniu wydatków Kasy Ekonomicznej Wąwolnicy za 1829 r. został wymieniony pewien Koźmiderski, który wynajął lokal dla szkoły elementarnej. Prawdopodobnie był nim Sylwester¹⁰².

⁹⁵ APL, AmW, sygn. 10, s. 20; Franciszek Mondziowski mieszkał na parceli 112 na planie Kierłowicza. Zob. J. Chojnowski, *Mieszkańcy wąwolnickiego Rynku*.

⁹⁶ APL, AmW, sygn. 12, s. 123.

⁹⁷ Ibidem, sygn. 3, s. 1031–1032.

⁹⁸ W rejestrze razem z Sylwestrem jako właściciel został dopisany Wincenty. Jednakże on zmarł już w 1818 r.

⁹⁹ Od 1 I 1819 r. w Królestwie Polskim obowiązywały miary nowopolskie, do których należały m.in. morga, pręt i stopa. 1 morga = 300 prętów kwadratowych = 5598,7 m², 1 pręt kwadratowy = 100 stóp kwadratowych = 18,66 m².

¹⁰⁰ APL, Zbiór planów, sygn. 438; AGAD, KRSW, sygn. 4109, s. 159–175.

¹⁰¹ APL, Zbiór tabel likwidacyjnych lubelskiej i siedleckiej guberni, sygn. 2365, k. 6–6v, 22–22v.

¹⁰² AGAD, KRSW, sygn. 4111, s. 139.

Zmarł w 1869 r. Jego żoną była Marianna Lewtak, z którą miał dwójkę synów: Tomasza Adama (ur. 8 XII 1812, zm. 13 XII 1812)¹⁰³ oraz Michała (ur. 23 IX 1820, zm. 22 XII 1882)¹⁰⁴, ostatniego burmistrza Wąwolnicy.

2.5. Michał Kośmiderski

Wiedzy na temat jego kariery urzędniczej dostarczają zachowane teczki osobowe¹⁰⁵. Dokumenty w nich zgromadzone pozwalają nie tylko na prześledzenie awansów Kośmiderskiego, ale także zrozumienie procedur administracyjnych oraz sposobu wybierania nowych urzędników w zaborze rosyjskim.

O dzieciństwie i wykształceniu Michała dowiadujemy się właśnie z tych źródeł, przede wszystkim z życiorysu, który był jednym z dokumentów potrzebnych przy rekrutacji na stanowisko aplikanta. Według niego Michał nauki pobierał prywatnie. Następnie w latach 1834–1839 zrealizował pięć klas w Szkołach Gubernialnych Lubelskich. W szóstej klasie był tylko siedem miesięcy, ponieważ nie miał funduszy na opłacenie drugiego półrocza, dlatego musiał zaprzestać kontynuowanie nauki¹⁰⁶. Uzyskał jednak świadectwo i w 1839 r. w wieku 19 lat zaczął starać się o uzyskanie aplikacji w Rządzie Gubernialnym Lubelskim.

Musiał złożyć liczne pisma, wśród których były: świadectwo szkolne, metryka urodzenia, świadectwo znajomości języka rosyjskiego, poświadczenie złożenia przysięgi na wierność Mikołajowi I oraz deklaracja rodziców zapewniająca utrzymywanie syna do końca ukończenia bezpłatnej aplikacji. Ponadto sprawdzano, czy Michał nie przynależy do żadnego towarzystwa w kraju lub za granicą¹⁰⁷.

Aplikację Michał wykonywał od 11/23 IX 1841 do 16/28 II 1843 r., kiedy to otrzymał nominację na stanowisko aplikanta w Biurze Rządu Gubernialnego Lubelskiego, z zaliczeniem czasu swojej aplikacji. Pod koniec roku nadarzyła się okazja na objęcie nowego stanowiska. W Wąwolnicy zwolnił się urząd ławnika

¹⁰³ APL, Akta stanu cywilnego Parafii Rzymskokatolickiej w Bełzycach, filia w Wojciechowie (dalej: ASCB), Akta Cywilne (dalej: AC), sygn. 5, akt 38, s. 16; ibidem, akt 61, s. 192–193.

¹⁰⁴ APL, ASCB, AC, sygn. 21, akt 44, s. 12–13; AGAD, ASCW, Duplikaty, sygn. 99, akt 187, s. 193.

¹⁰⁵ APL, Rząd Gubernialny Lubelski, Wydział Administracyjny (A I-Os) – Akta osobowe (dalej: RGL-WA), sygn. 826; APL, Komisja Województwa Lubelskiego i Rząd Gubernialny Lubelski, Wydział Administracyjny – Akta osobowe (dalej: KWLiRGL-WA), sygn. 888, 893.

¹⁰⁶ APL, RGL-WA, sygn. 893, brak paginacji.

¹⁰⁷ Ibidem, brak paginacji.

kasjera, kiedy Ignacy Kopec otrzymał stałe stanowisko w Biurze Rządu. Naczelnik Powiatu 29 XI/11 XII 1843 r. przedstawił czterech kandydatów. Byli nimi: Wojciech Michalski, nauczyciel szkoły elementarnej w Wąwolnicy, który pracował wcześniej w Biskupicach i mógł się pochwalić świadectwami, które zainteresowały Naczelnika, Wawrzyniec Guldynowicz i Wincenty Przybylniewski, aplikanci biura Naczelnika, oraz Michał Kośmiderski, aplikant Rządu¹⁰⁸.

W wyniku konkursu ławnikiem kasjerem Wąwolnicy na mocy reskryptu z 7/19 XII 1843 r. został wybrany ten ostatni. W styczniu kolejnego roku delegowany burmistrz miasta Kazimierza zjechał do Wąwolnicy, gdzie Michał po zejściu do kancelarii otrzymał klucze do skrzynki kasowej i rozpoczął sprawowanie swojej funkcji. Już na przełomie lutego i marca 1844 r. Michał prosił o powierzenie mu całego Urzędu Skarbowego, ponieważ aktualny burmistrz Wąwolnicy nie dbał o swoje obowiązki, nie dotrzymując terminów.

Zapewne wykonywał pilnie swoje obowiązki, gdyż już w 1846 r. zamierzał starać się o urząd burmistrza miasta, niestety bezskutecznie. W 1849 r. przez kilka miesięcy zastępował ówczesnego burmistrza – Feliksa Rutyno, któremu zostały powierzone obowiązki na tym samym stanowisku, tyle że w Opolu Lubelskim. W 1850 r. Rutyno sprawujący także obowiązki Urzędu Skarbowego został przeniesiony na posadę przy magistracie miasta Lublina, dlatego Michał wystosował prośbę o powierzenie mu Urzędu.

Rząd Gubernialny Lubelski przepisał całą służbę Urzędu Skarbowego w Wąwolnicy na Kośmiderskiego i wyznaczono mu wynagrodzenie z tytułu kontrolowania fabryki cukru w Nałęczowie za II półrocze 1850 r. w wysokości 7,5 rubla srebrnego (25 X/6 XI 1850)¹⁰⁹.

Kolejna większa zmiana miała miejsce w 1859 r., kiedy po śmierci Ludwika Kusickiego zwolnił się urząd burmistrza Wąwolnicy. W konkursie brało udział pięciu kandydatów: Michał Kośmiderski, Teodor Żyburski, burmistrz Biskupic, Leonard Chaciewicz, kasjer miasta Łęcznej, Ludwik Dąbrowski, kasjer Krasnegostawu, oraz Zdanowicz, burmistrz Markuszowa. Ze względu na najdłuższy staż pracy – 20 lat służby w administracji, 15 na stanowisku kasjera ławnika i zastępowanie burmistrza przez kilka miesięcy (1849/1850), następcą Kusickiego 22 IX/4 X 1859 r. został właśnie Michał Kośmiderski¹¹⁰.

¹⁰⁸ Ibidem, brak paginacji.

¹⁰⁹ APL, KWLiRGL-WA, sygn. 888, brak paginacji.

¹¹⁰ Ibidem, sygn. 893, brak paginacji.

Podczas instalacji na urząd burmistrza porucznik Naczelnika zdał Michałowi Kasę Ekonomiczną, utensylia kancelaryjne, narzędzia ogniowe, akta i bibliotekę magistratu, nieruchomą własność miasta, stację transportową, akta stanu cywilnego wyznań niechrześcijańskich okręgu bożniczego oraz Urząd Skarbowy do czasu wybrania nowego kasjera ławnika¹¹¹.

W momencie objęcia urzędu burmistrza pod dozorem Kośmiderskiego znalazły się nieruchomości oraz utensylia będące własnością Kasy Ekonomicznej. Wśród tej pierwszej kategorii w spisie zostały wyliczone: ogród z placem, na którym pobudować się ma ratusz, i plac, na którym zbudowana jest szopa na narzędzia ogniowe (według ówczesnej numeracji budynek nr 24), oraz dwa półanki (większy i mniejszy). Pierwsza nieruchomość znajdowała się w północnej pierzei Rynku, gdyż stykała się z nim od południa i ciągnęła w kierunku Kurowa¹¹².

Oprócz kariery urzędniczej wiadomo także o tym, że Michał był miłośnikiem pszczelarstwa i miał na tym polu pewne sukcesy. W 1870 r. podczas wystawy rolniczo-przemysłowej w Lublinie były prezentowane różne wynalazki i m.in. Michał przedstawił własne ule. Poświęcono mu nawet osobne miejsce w gazecie:

Pszczolnictwo. Że pszczolnictwo wchodzi u nas na naukową drogę, świadczy coraz to częstsze przyjęcie uli nowej budowy przez zamiłowanych w hodowli pszczół. Do takich się liczy Michał Kośmiderski, burmistrz miasta Wąwolnicy powiatu lubelskiego, który przedstawił ule własnej roboty, według metody Dzierżona¹¹³ zbudowane, i podobnych pięćdziesiąt z pszczołami posiada. Ul jeden ze ścianami szklannymi dozwolił publiczności przypatrywać się postępowaniu pracowitego owadu. Delegacya z uwagi na korzyść z zastosowania nowych wynalazków w pszczolnictwie, Michałowi Kośmiderskiemu List pochwalny rządowy przyznała¹¹⁴.

Wąwolnica, podobnie jak inne miasta Lubelszczyzny, wspomagała powstańców styczniowych. Z protokołu rewizji Kasy Ekonomicznej Wąwolnicy

¹¹¹ Ibidem.

¹¹² Ibidem.

¹¹³ Jan Dzierżon (1811–1906) – pszczelarz, ksiądz i uczonek pochodzący z Górnego Śląska. Nazywany jest „ojcem współczesnego pszczelarstwa”. Zob. A. Gładysz, *Jan Dzierżon: pszczelarz o światowej sławie*, Katowice 1957; R. Tomaszewski, *Nie tylko Dzierżon: wprowadzenie do bibliografii piśmiennictwa pszczelniczego na Śląsku*, „Biblioteka”, nr 15(24), 2011, s. 25–55.

¹¹⁴ „Roczniki Gospodarstwa Krajowego”, R. 19, t. 42, 1861, poszyt 1, s. 20.

za 1863 r. wiadomo, że za burmistrzostwa Michała Kośmiderskiego przeznaczono dla powstańców 103 ruble srebrne i 40 kopiejek¹¹⁵. Kwotę powtórzono w sprawozdaniu z 1865 r.¹¹⁶ Za udzieloną pomoc na mocy rozkazu Naczelnika Wojennego Oddziału Lubelskiego 4/16 X 1864 r. Kośmiderski został pozbawiony urzędu burmistrza, ale już 14/28 X r.b. został wypuszczony z aresztu i mógł powrócić na swoje stanowisko¹¹⁷. Sprawował urząd do 1870 r., kiedy w wyniku represji po powstaniu styczniowym Wąwolnica utraciła prawa miejskie¹¹⁸. Michał Kośmiderski był jej ostatnim burmistrzem. Umarł w 1882 r. i został pochowany na cmentarzu parafialnym w Lipinkach, gdzie do dziś zachował się jego nagrobek.

Żoną Michała Kośmiderskiego była od 29 VI 1845 r. Apolonia Sawicka¹¹⁹. Urodziła mu dziewięcioro dzieci: Apolinarego Piotra Onufrego (ur. 12 VI 1846, zm. 20 VII 1893)¹²⁰, kasjera Końskowoli, Michalinę Fortunatę (ur. 26 II 1848, zm. 1 XII 1921)¹²¹, żonę od 26 X 1867 r. Józefa Słotwińskiego¹²², Katarzynę Marię (ur. 25 XI 1850)¹²³, żonę od 29 IV 1883 r. Józefa Miśkiewicza¹²⁴, a następnie od 29 IX 1895 r. Jakuba Siebena¹²⁵, Maurycego Michała (ur. 22 IX 1851, zm. 16 XII 1852)¹²⁶, Katarzynę Filipinę (ur. 30 IV 1853, zm. 17 III 1932)¹²⁷, żonę od 22 IV 1883 r. Stanisława Szczypulskiego¹²⁸, Ludwika Michała (ur. 25 VIII 1855,

¹¹⁵ AGAD, KRSW, sygn. 4115, s. 386.

¹¹⁶ Ibidem, s. 404.

¹¹⁷ Zastępstwo sprawował Bodalski – sekretarz magistratu Kazimierza; APL, KWLiRGL-WA, sygn. 893, brak paginacji.

¹¹⁸ Od 1 stycznia 2025 r. Wąwolnica wraz z sześcioma innymi miastami (w tym pobliską Końskowolą i Kurowem) odzyska prawa miejskie dzięki pozytywnemu zaopiniowaniu projektu przez Komisję Wspólną Rządu i Samorządu Terytorialnego.

¹¹⁹ APL, ASCW, Duplikaty, sygn. 62, akt 15, s. 104.

¹²⁰ Ibidem, sygn. 63, akt 103, s. 35; APL, Akta stanu cywilnego Parafii Rzymskokatolickiej we Włostowicach, Księgi wtóropisowe urodzeń, małżeństw i zgonów (duplikaty), sygn. 109, akt 47, s. 149.

¹²¹ APL, ASCW, Duplikaty, sygn. 65, akt 4, s. 14; ibidem, sygn. 155, akt 176, s. 236.

¹²² Ibidem, sygn. 84, akt 34, s. 107.

¹²³ Ibidem, sygn. 67, akt 8, s. 3.

¹²⁴ Ibidem, sygn. 100, akt 21, s. 112.

¹²⁵ APL, Akta stanu cywilnego Parafii Rzymskokatolickiej w Bochothnicy, Księgi wtóropisowe urodzeń, małżeństw i zgonów (duplikaty), sygn. 122, akt 21, s. 59.

¹²⁶ APL, ASCW, Duplikaty, sygn. 68, akt 167, s. 56; ibidem, sygn. 69, akt 167, s. 182.

¹²⁷ Ibidem, sygn. 70, akt 162, s. 54; Bychawka, Akta zgonów 1931–1938, akt 21, k. 34, <https://www.familysearch.org> [dostęp: 25.08.2024].

¹²⁸ APL, ASCW, Duplikaty, sygn. 100, akt 20, s. 111.

zm. 16 IV 1857)¹²⁹, Eleonorę Gabrielę (ur. 21 II 1857)¹³⁰, żonę od 27 I 1883 r. Florentyna Kurowskiego, pisarza gminnego w Nowej Aleksandrii¹³¹, Grzegorza Gabriela (ur. 9 V 1859)¹³², Władysławę Paulinę (ur. 21 VI 1861)¹³³, żonę od 21 I 1883 r. Feliksa Jana Szaniawskiego, pisarza gminnego w Wąwolnicy¹³⁴.

2.6. Apolinary Kośmiderski

Najstarszy syn Michała, Apolinary, jak ojciec wybrał karierę urzędnika. Ukończył siedem klas w Lubelskim Gubernialnym Gimnazjum, a w 1869 r. został kasjerem miasta Końskowoli, o czym informuje jego zachowanateczka osobowa¹³⁵. Od 5 I 1871 r. był żonaty z Marią Kazimierą Chlipalską, z którą nie doczekał się potomstwa¹³⁶. Zmarł w 1893 r. i zapewne był ostatnim męskim przedstawicielem linii Wincentego Kośmiderskiego.

3. Linia urzędowska

3.1. Piotr Kośmiderski

Założycielem tej linii był wyżej wspomniany Piotr Kośmiderski, młodszy syn Błażeja (zob. tablica III). Zajmował się uprawą roli¹³⁷. Ze źródeł pisanych dowiadujemy się o jego licznych konfliktach z rodziną oraz mieszkańcami miasta.

W 1796 r. był w sporze z Żydem Felcerem Flisem Szmulowiczem o „żuzyn, czyli karabin z domu jego bez wiadomości wzięty”¹³⁸. Sprawę rozwiązano polubownie. W tym samym roku odnotowano zatarg również między Piotrem a księdzem Wiktorem Bergerem, który domagał się wydania mu uli, za które zapłacił, albo zwrócenia mu pieniędzy¹³⁹. Z kolei Mikołaj Dobraczyński oskarżył

¹²⁹ Ibidem, sygn. 72, akt 127, s. 43; ibidem, sygn. 74, akt 84, s. 176.

¹³⁰ Ibidem, sygn. 74, akt 35, s. 12.

¹³¹ Ibidem, sygn. 100, akt 15, s. 109.

¹³² Ibidem, sygn. 76, akt 179, s. 60.

¹³³ Ibidem, sygn. 78, akt 123, s. 42.

¹³⁴ Ibidem, sygn. 100, akt 11, s. 107.

¹³⁵ APL, RGL-WA, sygn. 825.

¹³⁶ APL, Akta stanu cywilnego Parafii Rzymskokatolickiej w Końskowoli, Księgi wtóropisowe urodzeń, małżeństw i zgonów (duplikaty), sygn. 76, akt 13, s. 98.

¹³⁷ APL, Jurysdykcja dominialna Wąwolnicy, sygn. 1, k. 42.

¹³⁸ APL, AmW, sygn. 5, s. 28–29.

¹³⁹ Ibidem, sygn. 4, s. 59–60; ibidem, sygn. 5, s. 15–17; ibidem, sygn. 6, s. 11–12.

Piotra o „wiołencję” na jego gruncie, zniszczenie uli i łajanie żony Mikołaja¹⁴⁰. W 1799 r. został oskarżony o uderzenie Gdali Szmulowicza w głowę bez przyczyny i przez Jędrzeja Ostrowskiego o kalumnie publiczne¹⁴¹.

Kośmiderski miał wiele długów, m.in. u Icka Szmulowicza w wysokości 235 zł 23 gr i za panew miedzianą 12 zł¹⁴². W 1800 r. musiał Piotr zapłacić Janowi Kempieńskiemu, swojemu teściowi, pisarzowi miejskiemu i jednocześnie subarendarzowi propinacji, 31 zł 11 gr długu propinacyjnego¹⁴³. Aby opłacać wierzycieli, Piotr musiał często zastawiać swoje grunty. W 1796 r. zastawił na rok dwie łąki, z czego jedną z poprzycą Michałowi Wronkiemu¹⁴⁴. W 1797 r. zastawił dwie płusy pola za 350 zł pol. na 3 lata Wawrzyńcowi Dębowskiemu¹⁴⁵. Ten jednak tracił na tym polu, dlatego domagał się zwrotu pieniędzy i oddania plus Piotrowi. Ten puścił mu dodatkowo jeszcze łąkę na 4 lata¹⁴⁶. Jednakże nie rozwiązało to problemów Wawrzyńca, który zaczął wycinać las. Piotr oskarżył go o wycięcie 106 choin i 18 dębów oraz upraszał o zapłacenie za każdą choinkę po 2 zł, a za dąb po 3 zł. Wysoki Trybunał w Krakowie 31 X 1803 r. wydał decyzję, aby Wawrzyńiec zapłacił Piotrowi¹⁴⁷.

Kośmiderski także wyprzedawał swoje grunty Żydom. W 1804 r. sprzedał Gdali Izraelowiczowi „płusę roli w kurowskim gościńcu”, za co Gdala miał Piotrowi wybudować dom z „kominem na dachu murowanym”¹⁴⁸. Ponadto w tym samym roku Piotr sprzedał Erszkowi Zysklewiczowi plac przy ulicy Kościelnej, z przeznaczeniem na dom modlitwy – „gdzieby nabożeństwo odprawowali na dom do tej chwały Boga mający się wystawić”¹⁴⁹.

W maju 1798 r. Piotr, będąc chory, polecił spisać testament. Swojej żonie Katarzynie zapisał gumna wraz z wyposażeniem z wszelkimi zabudowaniami, chlewami, parkanami. Ponadto łąkę będącą w dzierżawie u Wawrzyńca Dębowskiego, płusę w kurowskim gościńcu, trzy płusy w gościńcu lubelskim, płusę przy rzece charzewskiej ciągnącą się do granic z Wojciechowem, półpłusek w Zalaskach, pasiekę z pniakami, bydło, konie, trzodę, sprzęty i zboże¹⁵⁰.

¹⁴⁰ Ibidem, sygn. 5, s. 36–37; ibidem, sygn. 8, s. 8.

¹⁴¹ Ibidem, sygn. 8, s. 23.

¹⁴² Ibidem, sygn. 8, s. 14, 34; ibidem, sygn. 10, s. 9.

¹⁴³ Ibidem, sygn. 10, s. 18–19.

¹⁴⁴ Ibidem, sygn. 4, s. 46–47.

¹⁴⁵ Ibidem, sygn. 7, s. 31–32.

¹⁴⁶ Ibidem, sygn. 7, s. 5.

¹⁴⁷ Ibidem, sygn. 12, 3–4, 7; ibidem, sygn. 19, s. 15, 25.

¹⁴⁸ Ibidem, sygn. 3, s. 852, 864; P. Sygowski, op. cit., s. 11.

¹⁴⁹ APL, AmW, sygn. 3; P. Sygowski, op. cit., s. 11.

¹⁵⁰ APL, AmW, sygn. 3, s. 749–753.

Piotr został wymieniony w rejestrze Kierłowicza jako właściciel posesji numer 24. W jej skład wchodziły: plac z domostwem przy ulicy Kościelnej, a także grunt, być może ze stodołą, przy drodze idącej do Świniego Dołu (il. 1)¹⁵¹. Całość miała powierzchnię 72 pręty 25 stóp, czyli około 0,13 ha.

Nieznana jest data zgonu Piotra. Od 9 XI 1783 r. był żonaty z Katarzyną Kempieńską¹⁵². Miał z nią przynajmniej siedmioro dzieci: Franciszka (chrzest 2 XII 1784)¹⁵³, Pawła (chrzest 23 I 1791)¹⁵⁴, Benedykta (chrzest 29 III 1792)¹⁵⁵, Antoniego (chrzest 24 V 1796, zmarł 23 XI 1797)¹⁵⁶, Mariannę (chrzest 1799)¹⁵⁷, Macieja Piotra (chrzest 1803)¹⁵⁸, Mariannę (ur. ok. 1810), od 25 I 1829 r. żonę Kajetana Plucieńskiego¹⁵⁹.

3.2. Paweł Kuśmiderski

Jednym z synów Piotra Kośmiderskiego był Paweł, który zamieszkiwał w Urzędowie. W 1819 r. ożenił się z Justyną Rozwadowską, z którą miał syna Jana (ur. ok. 1823, zm. 15 II 1885). Jego potomkowie do dzisiaj mieszkają w Urzędowie. Losy urzędowskiej linii Kośmiderskich, a właściwie Kuśmiderskich (doszło do upowszechnienia się oboczności) są znane obecnym członkom tej rodziny, głównie za sprawą Elżbiety Kuśmiderskiej.

3.3. Jan Kuśmiderski, Józef Kuśmiderski, Franciszek Kuśmiderski

Jan Kuśmiderski był żonaty z Barbarą Banaszek¹⁶⁰. Mieli razem trójkę dzieci: Sewerynę (ur. 1850), Józefa (ur. 1855) i Franciszka (ur. 1863). Seweryna była niezamężna i spoczęła w jednym grobie z rodzicami na cmentarzu w Urzędowie. Józef i Franciszek byli bednarzami i posiadali domy przy ulicy Janowskiej.

¹⁵¹ APL, Zbiór planów, sygn. 438; AGAD, KRSW, sygn. 4109, s. 159–175.

¹⁵² PRWW, LM III, akt 23, s. 16.

¹⁵³ PRWW, LB IV, akt 132, s. 291.

¹⁵⁴ Ibidem, akt 11, s. 347.

¹⁵⁵ Ibidem, akt 50, s. 360.

¹⁵⁶ Ibidem, akt 62, s. 399; PRWW, LMo II, s. 148–149.

¹⁵⁷ <https://registry.lubgens.eu> [dostęp: 25.08.2024].

¹⁵⁸ <https://registry.lubgens.eu> [dostęp: 25.08.2024].

¹⁵⁹ APL, ASCW, sygn. 46, akt 1, s. 1.

¹⁶⁰ Akta małżeństw parafii Urzędów 1845–1890, akt 17, k. 66, <https://www.familysearch.org/search/image/index?owc=2KGY-D52%3A171054801%2C202208201%3Fcc%3D1867931&cc=1867931> [dostęp: 24.10.2024]

Do dziś żyją ich potomkowie, m.in. w samym Urzędowie, ale także Kraśniku, Lublinie i Warszawie¹⁶¹. Są oni świadomi swojego pochodzenia, głównie dzięki działalności wspomnianej wyżej Elżbiety Kuśmiderskiej, badaczki historii własnej rodziny, która zorganizowała w 2018 r. „Zjazd Rodu Kuśmiderskich”, na który stawili się przedstawiciele czterech pokoleń. Uroczystość rozpoczęła się od spotkania na cmentarzu, na którym odwiedzono 25 grobów antenatów i krewnych. Wykonano wspólną fotografię, a całemu spotkaniu towarzyszyły pieśni oraz tańce biesiadne, omówienie historii rodziny i wspólne studiowanie drzewa genealogicznego¹⁶².

Podsumowanie

Podsumowując powyższe rozważania, można stwierdzić, że różnorodność zachowanych źródeł archiwalnych pozwoliła na zrekonstruowanie genealogii rodziny Kośmiderskich, szczególnie linii wąwolnickiej, dotąd nieopracowanej. Metryki parafialne dostarczyły danych, dzięki którym możliwe stało się sporządzenie tablic genealogicznych (il. 2–4). Natomiast księgi miejskie pozwoliły na potwierdzenie relacji genealogicznych, a także na uzupełnienie sylwetek poszczególnych członków rodziny o informacje dotyczące sfery życia codziennego, kariery urzędniczej oraz majątku. W wyniku lektury źródeł powstały życiorysy kilku przedstawicieli rodziny – przede wszystkim dwóch wąwolnickich wójtów: Błażeja i Wincentego, proboszcza żółkiewskiego Jacka oraz ostatniego burmistrza Wąwolnicy Michała.

W przypadku Kośmiderskich mamy do czynienia z rodziną trudniącą się głównie uprawą ziemi, ale zajmującą się również pszczelarstwem, na którym to polu odnosili niemałe sukcesy. Ponadto należeli do jednych z kilku wąwolnickich rodzin, których członkowie zajmowali stanowiska urzędnicze w mieście. Bycie u steru władzy niejednokrotnie prowadziło, jak wynika z zapisek miejskich, do konfliktów, a nawet łamania prawa. Doskonale pokazuje to przykład procesu Wincentego Kośmiderskiego z Brygidą Petersową o grunt.

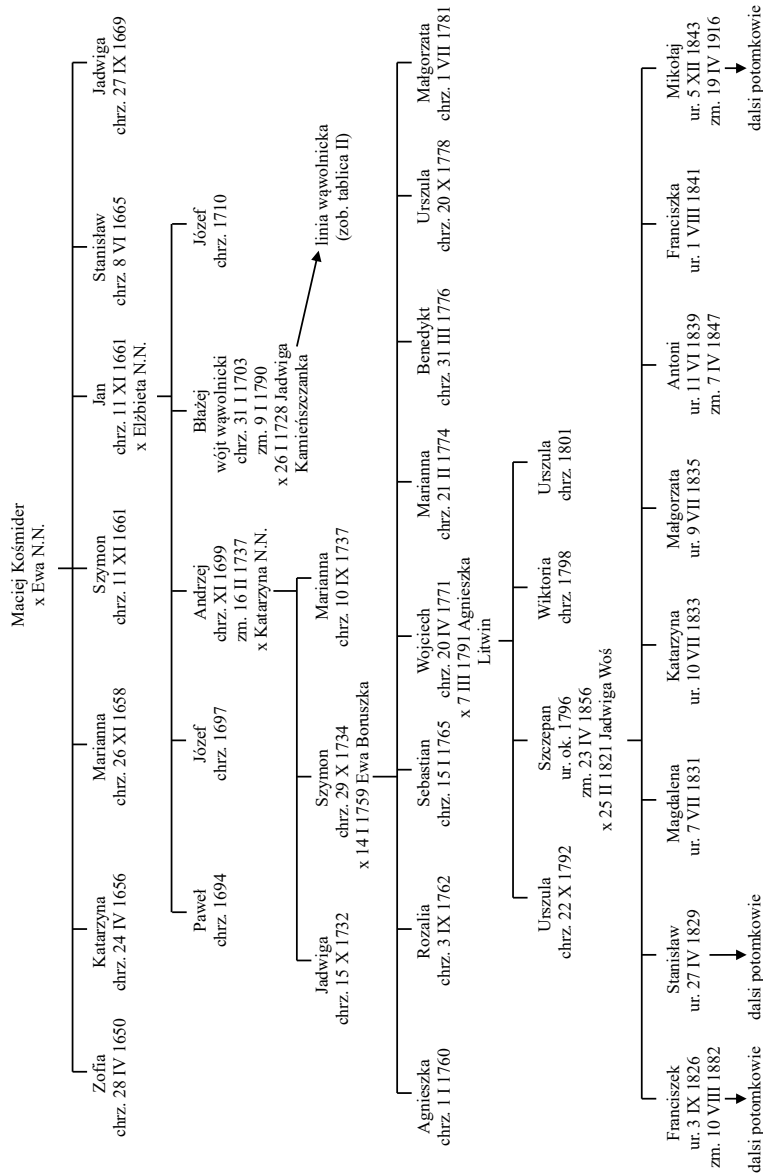
Mimo, wydawać by się mogło, swojej małomiasteczkowości rodzina Kośmiderskich występuje w szerszych kontekstach politycznych oraz społecznych. Warto przypomnieć chociażby postać Jacka, proboszcza żółkiewskiego, który podejmował króla Poniatowskiego. Natomiast Michał Kośmiderski za

¹⁶¹ E. Kuśmiderska, *Historia rodu Kuśmiderskich*, s. 115–116.

¹⁶² Eadem, *Zjazd Rodu Kuśmiderskich*, „Głos Ziemi Urzędowskiej” 2019, s. 117–118.

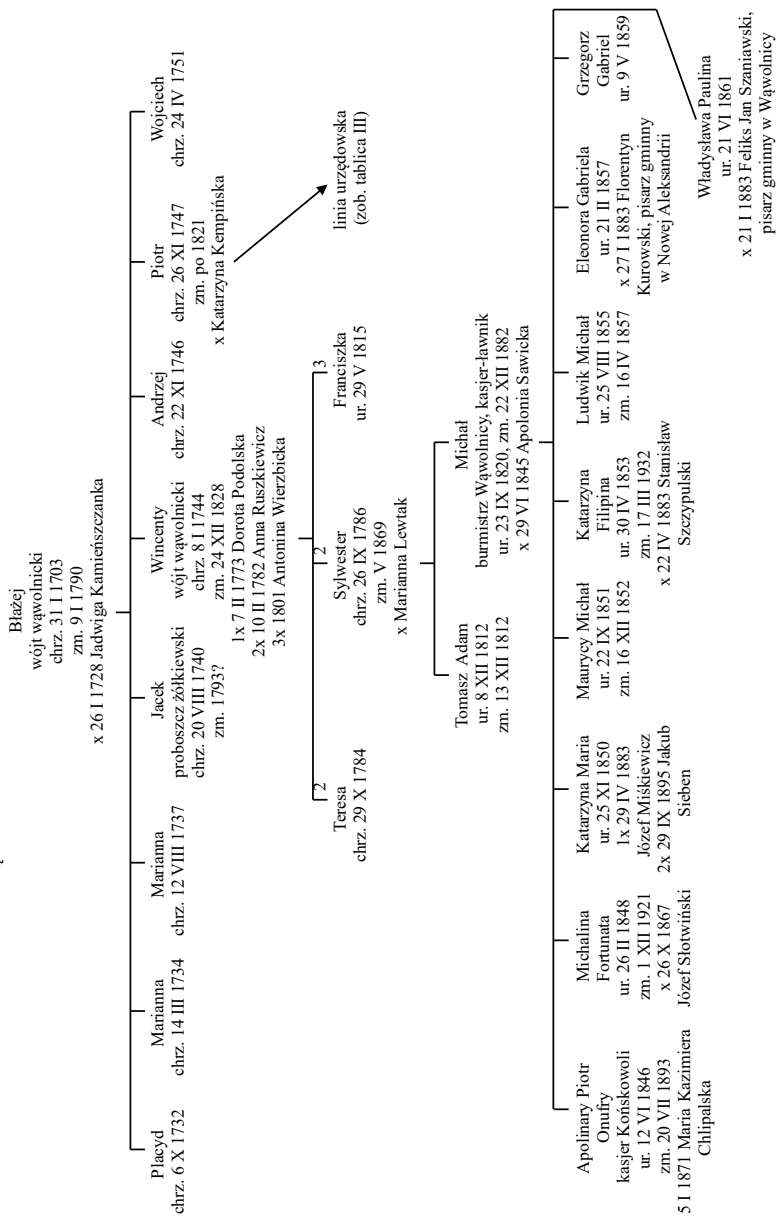
wspomaganie powstańców styczniowych został ukarany więzieniem, miasto zaś w ramach represji, podobnie jak inne ośrodki miejskie Lubelszczyzny, utraciło prawa miejskie w 1870 r. Data ta w sposób symboliczny kończy pewien okres w dziejach Wąwolnicy. Wiadomo również, że 1 I 2025 r. Wąwolnica odzyska status miasta, stąd też wybór rodziny, z której pochodził ostatni burmistrz, na temat niniejszej pracy nie był przypadkowy. Odtworzona w ten sposób genealogia ma bowiem w pewien sposób przypominać o miejskiej tradycjach Wąwolnicy. Jednocześnie tekst ma na celu zwrócenie uwagi na potrzebę zajmowania się studiami genealogiczno-prozopograficznymi (czy socjotopograficznymi) dla niewielkich ośrodków miejskich. Dysponują one w niektórych przypadkach bardzo dobrze zachowanym materiałem źródłowym, sięgającym nawet końca średnio-wieczna, a niewykorzystanym w badaniach chociażby nad genealogią rodzin mieszczańskich czy drobnomieszczańskich. Przykład genealogii Kośmiderskich dobitnie pokazuje także, że przedstawiciele takich rodzin, zwłaszcza pełniących urzędy, mieli znaczny wpływ na funkcjonowanie samego ośrodka miejskiego, jak też swój wkład i udział w większych procesach społecznych czy politycznych. Dlatego zajmowanie się tym zagadnieniem jest obecnie w pełni uzasadnione, zwłaszcza w obliczu rozwoju historii regionalnej w historiografii.

Tablica I. Rodowód Kośmiderskich – linia podwawolnicka do XIX w.

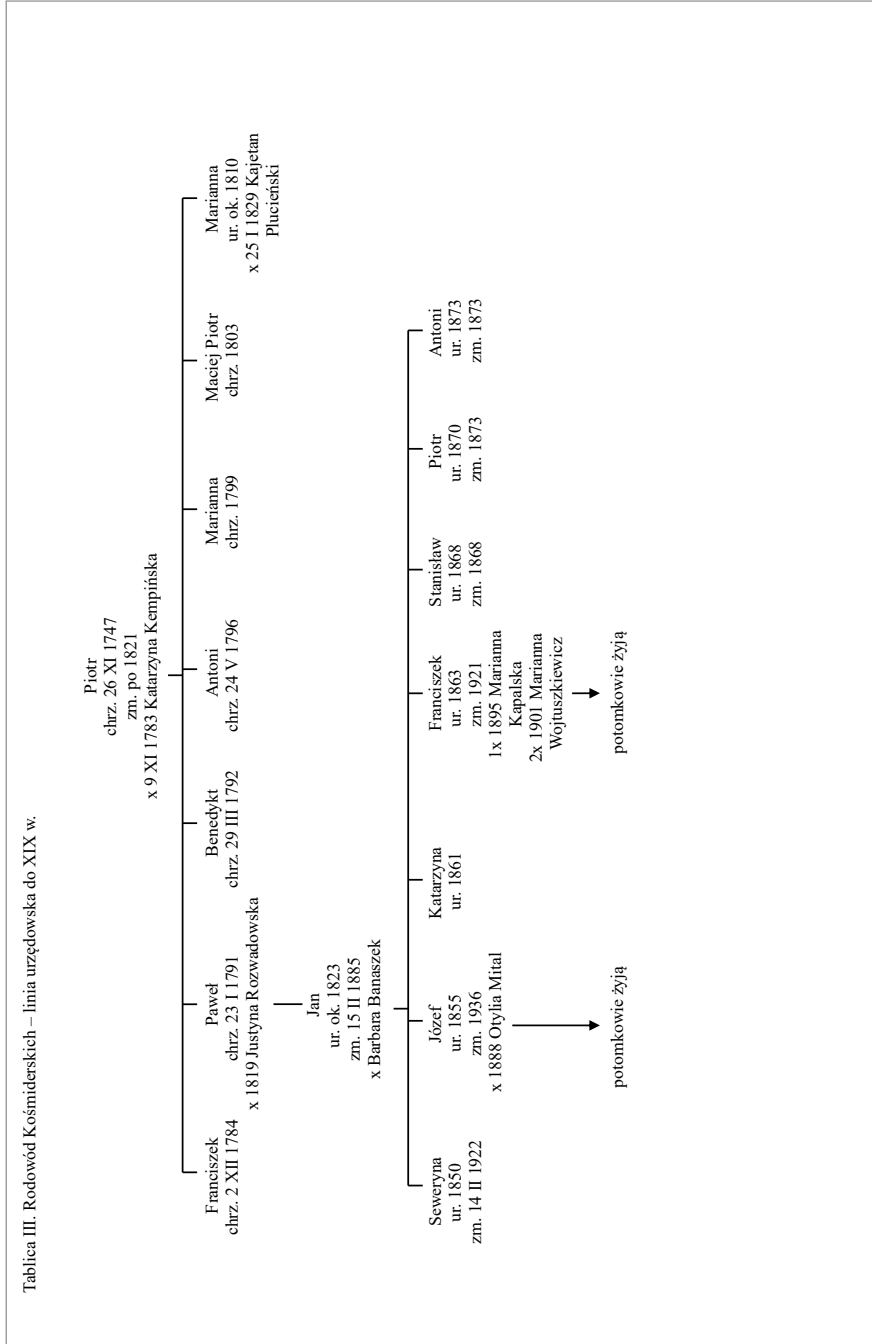


II. 2. Rodowód Kośmiderskich – linia podwawolnicka do XIX w. (tablica I)

Tablica II. Rodowód Kośmiderskich – linia wąwolnicka



II. 3. Rodowód Kośmiderskich – linia wąwolnicka (tablica II)



II. 4. Rodowód Kośmiderskich – linia urzędowska do XIX w. (tablica III)

Summary

The Genealogy of the Kośmiderski Family until the 19th Century.
The present text is devoted to the genealogy of the Kośmiderskis, one of the petty bourgeois families living in the vicinity of Wąwolnica at least from the 17th century. The purpose of the paper is to present the results of studies on the genealogy of this family until the end of the 19th century and to describe the profiles of the selected members. Three lines of the Kośmiderski family have been discussed, with special emphasis on its Wąwolnica line, which has not been studied so far. This family line is highly significant for the history of the region because inter alia the heads of communes and mayors of Wąwolnica came from this line, as well as the parish priest of Żółkiew. When discussing representatives of the family, attention focused such elements as the origin, family, profession/occupation, clerical career and the amassed fortune. The study closes with genealogical tables that graphically illustrate the relationship in the Kośmiderski family.

Bibliografia

Źródła archiwalne

Archiwum Państwowe w Lublinie

Akta miasta Wąwolnicy – 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21.

Akta stanu cywilnego Parafii Rzymskokatolickiej w Bełżycach, filia w Wojciechowie

Akta Cywilne – 5, 21.

Akta stanu cywilnego Parafii Rzymskokatolickiej w Bochojnicy

Księgi wtóropisowe urodzeń, małżeństw i zgonów (duplikaty) – 122.

Akta stanu cywilnego Parafii Rzymskokatolickiej w Końskowoli

Księgi wtóropisowe urodzeń, małżeństw i zgonów (duplikaty) – 76.

Akta stanu cywilnego Parafii Rzymskokatolickiej w Wąwolnicy

Akta Cywilne – 3, 22.

Księgi wtóropisowe urodzeń, małżeństw i zgonów (duplikaty) – 32, 43, 46, 48, 50, 52, 56, 58, 60, 62, 63, 64, 65, 67, 68, 69, 70, 73, 74, 76, 78, 84, 86, 99, 100, 127, 150, 155.

Akta stanu cywilnego Parafii Rzymskokatolickiej we Włostowicach

Księgi wtóropisowe urodzeń, małżeństw i zgonów (duplikaty) – 109.

- Jurysdykcja dominialna Wąwolnicy – 1.
 Komisja Województwa Lubelskiego i Rząd Gubernialny Lubelski
 Wydział Administracyjny – Akta Osobowe – 888, 893.
 Rząd Gubernialny Lubelski
 Wydział Administracyjny (A I-Os) – Akta osobowe – 825, 826.
 Zbiór planów różnych urzędów – 438.
 Zbiór tabel likwidacyjnych lubelskiej i siedleckiej guberni – 2365.
 Archiwum Główne Akt Dawnych
 Komisja Rządowa Spraw Wewnętrznych – 4109, 4111, 4115.
 Akta parafii rzymskokatolickiej pw. św. Wojciecha w Wąwolnicy
 Liber Baptisatorum 1635–1660
 Liber Baptisatorum 1660–1704
 Liber Baptisatorum 1705–1750
 Liber Baptisatorum 1751–1798
 Liber Matrimoniorum 1635–1695
 Liber Matrimoniorum 1696–1778
 Liber Matrimoniorum 1779–1797
 Liber Mortuorum 1719–1768
 Liber Mortuorum 1768–1797

Źródła drukowane

„Roczniki Gospodarstwa Krajowego”, R. 19, t. 42, 1861, poszyt 1.

Literatura

- Antroponimia Polski od XVI do XVIII wieku*, t. 2, red. A. Cieślíkowa, Kraków 2009.
- Chojnowski J., Mieszkańcy wąwolnickiego Rynku w latach 1760–1821. Rekonstrukcja stosunków własnościowych, praca niepublikowana.
- Chojnowski J., Najstarsze akta sądowe Wąwolnicy (1476–1500) jako źródło do badań genealogicznych, praca licencjacka.
- Dzieje Wąwolnicy (do roku 1918)*, red. S. Partycki, Wąwolnica 1992.
- Gładysz A., *Jan Dzierżon: pszczelarz o światowej sławie*, Katowice 1957.
- Kuśmiderska E., *Historia rodu Kuśmiderskich*, „Głos Ziemi Urzędowskiej” 2019, s. 115–117.
- Kuśmiderska E., *Zjazd Rodu Kuśmiderskich*, „Głos Ziemi Urzędowskiej” 2019, s. 117–118.
- Pisarek-Małyszek K., *Wąwolnica w średniowieczu*, Lublin 2007.

Słownik staropolskich nazw osobowych, t. 3 (Kl–M), red. W. Taszycki, Wrocław 1971–1973.

Sygowski P., *Żydzi wąwolniccy i ich cmentarz*, Lublin 2018.

Tomaszewski R., *Nie tylko Dzierżon: wprowadzenie do bibliografii piśmiennictwa pszczelniczego na Śląsku*, „Biblioteka”, nr 15(24), 2011, s. 25–55.

Wac-Włodarczyk A., *250 lat od erygowania kościoła pw. Świętego Wawrzyńca w Żółkiewce*, Żółkiewka 2020.

Netografia

<https://lubgens.eu> [dostęp: 29.08.2024].

<https://ksiegimetrykalne.pl> [dostęp: 29.08.2024].

<https://szukajwarchiwach.gov.pl> [dostęp: 29.08.2024].

<https://www.familysearch.org> [dostęp: 29.08.2024].

